

ลักษณะมนุษย์นิยมในความคิดของมหาตมะ คานธี

นางสาวฉวีวรรณ เสรีจกิจ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2530

ISBN 974-567-718-3

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

012808

ELEMENTS OF HUMANISM IN MAHATMA GANDHI'S THOUGHT

Miss Chaveewan Sredkit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

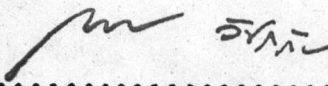
1987

ISBN 974-567-718-3

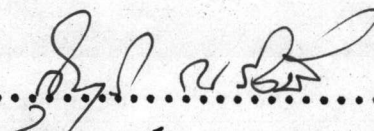
หัวข้อวิทยานิพนธ์ ลักษณะมนุษยนิยมในความคิดของมหาตมะ คานธี
ไทย นางสาวฉวีวรรณ เสรีจกิจ
ภาควิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์วิจิตร เกกวิสิษฐ์

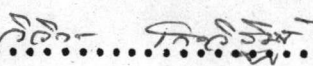

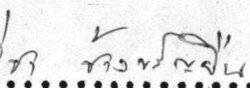
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรากัญ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ งาม)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ วิจิตร เกกวิสิษฐ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญยืน)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ลักษณะมนุษยนิยมในความคิดของมหาตมะ คานธี
ชื่อนิสิต นางสาวฉวีวรรณ เสรีกิจ
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ วิจิตร เกกวิสิษฐ์
ภาควิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2529

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาความคิดของมหาตมะ คานธี ในแง่ปรัชญามนุษยนิยมซึ่งอาจนำมาใช้ในการพิจารณาพร้อมกับความคิดร่วมสมัยเกี่ยวกับปัญหาสังคมปัจจุบันได้ ปัญหาสังคมที่สำคัญที่สุดคือ การที่ปัจเจกบุคคลในสังคมละเลยการมีส่วนร่วมในทางการเมืองและสังคมและการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาค่าง ๆ มากกว่าการตกลงโดยสันติ ปรากฏการณ์เช่นนี้ควรถูกขจัดให้หมดสิ้นไปเพราะความรุนแรงก่อให้เกิดความทุกข์แก่มนุษยชาติมากกว่าความสุข และการละเลยการมีส่วนร่วมในสังคมนั้นย่อมไม่อาจสร้างสรรค์สิ่งที่ดีในสังคมปัจจุบัน

ในประวัติความคิดปรัชญาตะวันออกนั้น ความคิดของมหาตมะ คานธี นับว่าเป็นปรัชญามนุษยนิยมที่เด่นมากที่สุด ท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงอย่างยิ่งในการนำศาสนาและจริยธรรมฮินดูมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาของสังคมอินเดียที่คองการ เป็นอิสระจากอำนาจปกครองของอังกฤษ คานธีกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและท่านสามารถกระทำได้สำเร็จด้วยวิธีการอันไม่รุนแรงท่ามกลางการใช้ความรุนแรงที่ปรากฏในขณะนั้น ดังนั้นการศึกษาความคิดมนุษยนิยมของคานธีอาจเป็นการศึกษากรณีเฉพาะกรณีหนึ่งที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันได้

สาระของปรัชญามนุษยนิยมคือ ความเชื่อในเอกภาพของชะตากรรมร่วมกันของมนุษย์และศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเพื่อบรรลุเป้าหมายของการ เป็นมนุษย์ และยังเป็นระเบียบวิธีหนึ่งของการประยุกต์ตนเอง เข้าไปศึกษาความคิดทางปรัชญาอื่น ๆ

เพื่อตรวจสอบตามทัศนะของท่านว่า ความคิดนั้นให้คุณค่าแก่มนุษย์มากหรือน้อยอย่างไร
สำหรับความคิดที่ให้คุณค่าแก่มนุษย์และกระตุ้นให้แสวงหาความหมายและคุณค่าของ
ชีวิตในโลก ปรัชญามนุษยนิยมจะประเมินค่าให้ความคิดนั้นได้ชื่อว่า เป็นปรัชญา
มนุษยนิยมด้วย การประเมินค่านี้อาจใช้ลักษณะมนุษยนิยมเป็นเครื่องมือตรวจสอบ

การศึกษาความคิดของคานธีแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ สัจจะคือพระเจ้า
ธรรมชาติของมนุษย์และความคิดทางการเมือง จากการศึกษาความคิดของท่าน
พบว่าคานธีเป็นนักมนุษยนิยมที่มีความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้า และนำศาสนา
มาเป็นกรอบในการให้คุณค่าและความหมายในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ถึงแม้ว่าคานธี
จะเชื่อว่ามีสิ่งสูงสุดที่ถึงงาม แต่ลักษณะมนุษยนิยมที่ถือว่ามนุษย์และชีวิตในโลกของ
มนุษย์เป็นหัวใจในการพิจารณาปัญหาทั้งหมดยังคงปรากฏในความคิดของท่านที่ว่า
สัจจะหรือสิ่งสูงสุดยังถูกแบ่งเป็น 2 ระดับคือ สัมพัทธสัจและปรมาตสัจ มนุษย์
ต้องพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยศักยภาพของตนเท่าที่จะอำนวยให้ในระดับสัมพัทธสัจ
ซึ่งจะนำไปสู่ปรมาตสัจในที่สุด

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของคานธีกับมนุษยนิยมไม่ขัดแย้งกัน และ
โลกนี้เปรียบเสมือนเวทีให้มนุษย์ได้แสดงบทบาทของตน และมนุษย์ก็มีบทบาทในการ
สร้างความก้าวหน้าของโลกด้วยเจตนารมณ์ที่ดีของมนุษย์เอง ดังนั้นมนุษย์จึงไม่อาจ
ปฏิเสธบทบาทและหน้าที่ของตนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง คานธีกำหนดบทบาท
ของปัจเจกบุคคลให้สามารถค้นพบคุณค่าของตนและตระหนักถึงการมีอยู่ของพระเจ้า
ได้จากการมีส่วนร่วมในทางสังคมและการเมือง เหตุนี้รัฐจึงต้องมีหน้าที่เอื้ออำนวย
ให้บุคคลของรัฐได้บรรลุคุณค่าสูงสุดนี้ด้วย

ลักษณะมนุษยนิยมที่ปรากฏในความคิดทางการเมืองจึงอยู่บนพื้นฐานทาง
ความคิดที่ว่าปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนาศีลธรรมด้วยตนเองควบคู่ไปกับการพัฒนาทาง
การเมืองของรัฐ จุดมุ่งหมายนี้เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและรัฐ เป็นไปใน
ทางที่เหมาะสมที่สุด เมื่อโลกที่คามที่รัฐกลายเป็นเครื่องจักรอันคุณค่าของมนุษย์ เขา
มีสิทธิ์ที่จะต่อสู้เรียกร้องให้รัฐหันกลับมาเอาใจใส่ต่อคุณค่าของมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง การ
ต่อสู้ที่เรียกว่า "อหิงสา" หรือ "ยุทธวิธีไร้ความรุนแรง" ถูกนำมาใช้ทดแทนความ

รุนแรง คานธีเป็นนักมนุษยนิยมผู้ทำให้อหิงสาเป็นไปไค้ทั้งการต่อสู้ทางการเมือง และพัฒนาการทางศีลธรรมแก่ปัจเจกบุคคลของรัฐ

นอกจากนี้ความคิดทางการเมืองของคานธีเกี่ยวกับสวราชหรือเสรีภาพ ในความหมายที่แท้จริง จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างจากความหมายของเสรีภาพ ในประชาธิปไตยแบบตะวันตก และความหมายตามความคิดของท่านยังเป็นการ แสดงออกซึ่งลัทธิชาตินิยม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลดปล่อยมนุษย์จากเครื่องจักรและ การแสวงหาผลประโยชน์จากผู้อื่นด้วยความเห็นแก่ตัว คานธีมีความปรารถนาที่จะ ให้นำมนุษย์กลับมาหาคุณค่าของการใช้แรงงานมือ และแสวงหาคุณค่าแห่งจิตใจ ที่มนุษย์ไค้ละเลยไปเพราะจิตใจที่อ่อนแอของเขาเอง

คุณค่าของความคิดของคานธีตามแนวมุขนิยมอยู่ที่การศึกษาเทียบเคียง ความคิดของคานธีกับความคิดทางปรัชญาในระดับสากล ซึ่งเปิดทางการศึกษาค้นคว้า คานธีวิทยาในแนวทางใหม่ ๆ ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาเช่นนี้สามารถนำไปสู่การประเมิน คุณค่าความคิดตะวันออกไค้คอนขางสมบูรณ์ขึ้น เป็นผลให้แนวทางการแก้ไขปัญหาคานธี เสนอนั้นกลายเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคานธีในระดับสากลด้วย กล่าวโดยทั่วไปแนวคิด มุขนิยมเป็นแนวความคิดที่มุ่งแก้ไขปัญหาคานธีที่ปัจเจกบุคคลละเลยการมีส่วนร่วมทาง การเมืองและสังคม ทั้งนี้มนโธสันเรื่องอหิงสาหรือยุทธวิธีไร้ความรุนแรงอันตรงข้าม กับความรุนแรงในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ที่คานธีเสนอให้นำมาใช้ นั่นคือเป็นความคิด มุขนิยมที่เอนมากที่สุดประเภทหนึ่ง

ลักษณะมุขนิยมในความคิดของมหาตมะ คานธี เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด ตัวอย่างหนึ่งในการนำปรัชญามุขนิยมมาใช้ในการพิจารณาปัญหาของสังคมในปัจจุบัน แต่มีใ้ชาวคนส่วนใหญ่จะยอมรับที่จะนำไปใช้กันอย่างจริงจัง ท้ายที่สุดผู้วิจัยพบว่า แม้โดยทั่วไปคนส่วนใหญ่จะยอมรับแนวความคิดของท่านว่ามีความสมเหตุสมผลภายใต้ มโนทัศน์ทางศาสนา แต่พวกเขายังไม่ยอมรับศาสนาในความหมายที่คานธีอธิบายไว้ เพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง

Thesis Title Elements of Humanism in Mahatma Gandhi's Thought

Name Miss Chaveewan Sredkit

Thesis Advisor Associate Professor Vichitr Kerdvisit

Department Philosophy

Academic Year 1986

ABSTRACT

The objective of this research is to examine the humanistic aspect of Gandhi's thought which may be considered together with the contemporary current of thoughts dealing with the present social problems. One of the most important of them is that individuals in society refuses to participate in politics and social activities and often advocate violent ways to solve problems instead of peaceful ones. This phenomenon as such should be completely eradicated. This is because violence leads to more suffering than happiness for mankind, and their refusal of social participation cannot create anything good in society nowadays.

Among Eastern philosophies, Gandhi's thought has been honored as the best kind of humanism. He is well-known for the application of Hindu religion and ethics in solving social problems of the Indian society where the people tried to throw off the yoke of British power. Gandhi stimulated all Indians to take part in political movements and used the non-violent method for this purpose with success in the midst of violent struggles at that time. So the study of

humanistic ideas of Gandhi may be one of the case studies for application in social aspects nowadays.

The salient feature of humanism is the belief in the unity of human fate and the potentiality of self-development for the sake of human achievements. Humanism, moreover, is also one of the methods in the application for the study of other kinds of philosophical thoughts. Its objective is to examine in the light of its own view how more or less valuable is a philosophical thought to human beings. As for the thoughts that are of value for men and which stimulate the search for the meaning and value of life in this world, humanism regards these thoughts as humanistic also. This evaluation is made from the viewpoint of humanism.

The study of Gandhi's thought can be divided into 3 parts: the truth as God, the nature of man, and political thoughts. After studying his thought, it is found that Gandhi is a humanist who advocates the existence of God and also evaluates and exposes the meaning of human life through the religious framework. Though Gandhi believes that there is the highest Good or "Summum bonum", the element of humanism that human beings and their lives are the heart of all problems under consideration can be discerned, in his thoughts that the truth or the Highest is of two levels: the relative truth and the ultimate truth. Man has to take all problems under consideration through his potentiality as much as possible at the relative level and it will finally lead to the ultimate truth.

Human nature, according to Gandhi, and humanism are not contradictory. This world is like a dramatic stage on which a man plays his roles and acts in such a way that makes the world progress through his good-will. So a man cannot reject his roles and the duty to take part in political movements. Gandhi sets the outline for the role of the individuals to discover his own values and to realize the existence of God from his activities in social and political participation. For this reason, the state has the obligation to help its citizens achieve this goal.

The element of humanism in political dimension is based on the idea that man can morally develop himself side by side with the political development of the state. The objective is to connect the man with state properly. Whenever the state becomes the impediment dangerously reducing the human value, anyone has the right to protest against the state in order to make the state revert to pay attention to human value. The method called "Ahimsa" or "The tactics of Non-violence" must be used instead of violent means. Gandhi is a humanist who makes ahimsa possible both for political struggle and the moral development of the individuals in the state.

Furthermore, as far as his political thought of Swaraj or the true freedom is concerned, it is obvious that it is different in meaning from the Western democracy and the meaning according to him betrays the nationalistic tendency of his thoughts. Its purpose

is to liberate human beings from the satanic power of machines and all kinds of exploitation. And again, Gandhi has a firm determination to turn man towards the search for the hidden value of handicrafts, and for the spiritual value also. All such things are ignored because of the spiritual weakness of human beings.

The value of Gandhi's thought in the light of humanism is based on the study in comparison with the international philosophical thoughts. Through this method, the new approach to the understanding of Gandhi's thought can be made. The researcher finds that this method can lead rather completely to the evaluation of Eastern thoughts. Consequently, his approach in solving the problems turns out to be international too. Generally speaking, humanism is the way to solve the problem of the individuals' refusal to participate in social and political activities. So the innovation of ahimsa or non-violent tactics (incontrast to himsa or violence) for problems solving can be regarded as one of the prominent kinds of humanism.

The element of humanism in Gandhi's thought is the best example for its application for problem solving in the present situation. But this does not mean that this example will be accepted seriously in the practical life of the mass. In the last analysis, it is found that most of us generally accept that Gandhi's thought is valid according to religious concepts, but most people do not accept Gandhi's conception of religion, let alone putting it into practice in their lives.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้โดย คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ การตรวจทานแก้ไขและ
กำลังใจจาก รศ. วิจิตร เกศววิสิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้มีใจกรุณาอย่างยิ่ง ผู้วิจัย
ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ ที่นี้ ความกรุณาของท่านจะปรากฏในใจของผู้วิจัย
ตลอดไป

ขอขอบคุณ คุณพรชัย คุณทวีพร มิตรผู้ให้ความช่วยเหลือค่าน้ำหนังสือ
ข้อมูล และความคิดเห็นอันมีคุณค่ายิ่งของงานวิจัย รวมถึงการกระตุ้นเตือนให้หัน
กลับมาทำงานโดยสม่ำเสมอ และมิตรผู้ปรารถนาดี คุณชาญวิทย์ บัณฑิตเสาวภาคย์
และคุณสุวรรณี กาวสกลใส

งานวิจัยนี้ใช้แหล่งข้อมูล 4 แห่งได้แก่ ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุด
กลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และห้องสมุดสถานทูตอินเดีย ผู้วิจัยขอขอบคุณ
คุณวิบูลย์ วิจิตรพันธ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดของสถานทูตฯ ซึ่งอำนวยความสะดวก
ให้เป็นอย่างดี

ในที่สุดนี้ ขอขอบคุณ คุณสัญญา อ่อนละมุน ผู้พยายามกระทำทุกสิ่งให้
งานนี้สำเร็จลุล่วง ส่วนดีของงานวิจัยนี้เป็นของแม่ นางสาวและบรรคานอง ๆ
ในครอบครัว ความผิดพลาดที่มีปรากฏ ผู้วิจัยยอมรับไว้ด้วยสำนึกว่าเป็นก้าวหนึ่ง
ของชีวิตที่ทำงานชิ้นหนึ่งลุล่วงไปโดยสมเจตนา

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
2. ลัทธิมนุษยนิยม	
2.1 ความหมายของลัทธิมนุษยนิยม.....	3
2.2 ลักษณะของลัทธิมนุษยนิยม.....	4
3. ลักษณะมนุษยนิยมใน โนห์ศน์ เรื่องพระเจ้าของคานธี	
3.1 แนวทางการพิจารณาปัญหา.....	9
3.2 สัจจะคือพระเจ้า: แกนความคิดทางปรัชญาและ การเมืองของคานธี	
3.2.1 สัจจะในความหมายกึ่ง เกม.....	10
3.2.2 สัจจะในทัศนะของคานธี.....	11
3.2.3 ความแตกต่างระหว่างสัมพัทธสัจกับปรมาตตสัจ	15
3.2.4 สัมพัทธสัจ: การเข้าถึงความจริงที่ต้องอาศัย ความศรัทธา	
ก. ศรัทธาสำคัญต่อการแสวงหาความจริง	17
ข. ศรัทธาคือการทดลองถนอมจิตใจกับ สถานการณ์ในชีวิต.....	19
3.3 ทัศนะเรื่องพระเจ้า.....	19
3.3.1 การศึกษาศาสนากับพหุทธิไอโซพี.....	20
ก. การเสียสละ.....	22
ข. ความรัก.....	24

บทที่

3.3.2	อิทธิพลจากนักปราชญ์ร่วมสมัย	
	ก. ทอลสตอยและอาณาจักรของพระเจ้า อยู่ภายในตัวท่านเอง.....	25
	ข. รัสกินกับหนังสือ Unto This Last	26
3.3.3	มโนทัศน์เกี่ยวกับพระเจ้า.....	28
	ก. พระเจ้าเป็นความจริงที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นเอกภาพของชีวิตทั้งหมด.....	29
	ข. พระเจ้าอยู่ในความรักและการเสียสละ	32
	ค. พระเจ้าอยู่ในความมนุษย์.....	36
3.4	ลักษณะมนุษย์นิยมในมโนทัศน์เรื่องพระเจ้า.....	38
4.	ธรรมชาติของมนุษย์ และการแสวงหาคคุณค่าและเป้าหมาย ของชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลและในฐานะพลเมือง	
4.1	ธรรมชาติของมนุษย์	
4.1.1	มนุษย์คือชีวิตที่มีสารัตถะดำรงอยู่ใน ธรรมชาติ.....	39
4.1.2	ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของคานธี.....	40
	ก. องค์ประกอบในธรรมชาติของมนุษย์....	42
	ข. ความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์....	45
4.2	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก.....	51
4.2.1	ประวัติศาสตร์: กระบวนการความก้าวหน้า...	55
4.2.2	ประวัติศาสตร์: บันทึกแห่งความก้าวหน้า ของความรักและอหิงสา.....	56

4.2.3	เหตุผลของการมีอยู่ของความชั่วร้ายในโลก	57
4.2.4	ความชั่วร้ายกับความก้าวหน้า.....	60
4.2.5	เปรียบเทียบเรื่องโลกและประวัติศาสตร์ ของคานธีกับปรัชญาประวัติศาสตร์ในทัศนะ มนุษยนิยมแนวลัทธิมาร์กซ์ และทัศนะ ปฏิเสธความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์....	62
4.3	มนุษย์ในสังคม: คุณค่าของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล และฐานะพลเมือง.....	72
4.3.1	ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง และสังคม.....	73
4.3.2	รัฐ.....	78
4.3.3	ข้อสรุปเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับ พลเมือง.....	84
4.3.4	รัฐและปัจเจกบุคคล.....	87
4.3.5	ภาวะมนุษย์ในอุดมคติ.....	93
5.	ลัทธิมนุษยนิยมที่ปรากฏในความคิดทางการเมือง	
5.1	อหิงสา.....	100
5.1.1	อหิงสาคือวิถีทาง.....	102
5.1.2	แบบอหิงสา.....	105
5.1.3	อหิงสาคือรูปแบบหนึ่งของการต่อสู้.....	107
5.1.4	วิธีการอหิงสา แสดงลักษณะเฉพาะของ นักมนุษยนิยมผู้เชื่อในพระเจ้า.....	111
5.2	สัตยาเคราะห์.....	112
5.2.1	กำเนิดสัตยาเคราะห์: ทฤษฎีแห่งอำนาจ ของประชาชน.....	113

บทที่

5.2.2	การประยุกต์สัคยาเคราะห์ในรัฐ และ รูปแบบของการต่อสู้แบบสัคยาเคราะห์.....	115
5.2.3	คุณสมบัติของนักสัคยาเคราะห์.....	118
5.3	มโนทัศน์เรื่องเสรีภาพของประชาชน: สวรราช.....	121
5.3.1	พื้นฐานทัศนะต่ออารยธรรม: เหตุผลของ การเรียกร้องสวรราช.....	122
5.3.2	สวรราช: การหวนคืนสู่เสรีภาพโดยเริ่มจาก รากฐานและการฟื้นฟูระบบหมู่บ้านพึ่งตนเอง	125
5.3.3	ความเป็นไปไค้ของสวรราช.....	131
6.	บทสรุป.....	134
	บรรณานุกรม.....	139
	ประวัติผู้เขียน.....	147